

2. Левковская К. А. Теория слова, принципы ее построения и аспекты изучения лексического материала / К. А. Левковская. – М. : Высш. шк., 1962. – С. 119–200.

3. Михайловская Н. Г. Системные связи в лексике древнерусского книжно-письменного языка XI – XIV вв. (нормативный аспект) / Н. Г. Михайловская. – М. : Наука, 1980 – 253 с.

4. Соссюр Ф. де Курс общей лингвистики / Ф. де Соссюр. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.

Стаття надійшла до редколегії 22.03.2012

А. СИБРУК

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ С ОБЩИМ ЗНАЧЕНИЕМ «УКРАШЕНИЕ» В ПИСЬМЕННЫХ ПАМЯТКАХ XI–XIV ВВ.

В статье рассматриваются лексико-семантические особенности существительных с общим значением «украшение», зафиксированные в восточнославянских текстах XI – XIV вв.

Ключевые слова: памятники Киевской Руси XI – XIV вв., существительные со значением «украшение».

A. SIBRUK

NOUNS WITH MEANING „DECORATION” IN WRITING TEXTS OF XI – XIV CENTURIES

In the article we examine nouns with peripheral meaning «decoration», which are fixed in written language of XI – XIV centuries.

Key words: texts of Kyiv Russ of XI – XIV, nouns with a meaning «decoration».

УДК 821.161.2-3.09

Алла СІТКО

ПРАГМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ВИГУКІВ

Стаття присвячена аналізу прагматичних проблем перекладу англomовних вигуків українського мовою. Досліджено вторинні функції вигуків на основі комунікативної та соціальної взаємодії мовців.

Ключові слова: вигук, прагматичне значення, мовленнєвий акт.

Провідною тенденцією сучасних лінгвістичних та перекладознавчих досліджень є усвідомлення функціональної специфіки одиниць мовлення, а також аналіз їхнього місця у дискурсі, на яке впливають багато нелінгвістичних чинників, а саме: соціальні та антропологічні параметри комунікації. Оскільки вигук виконують важливу роль у різних фазах мовленнєвого спілкування, у дискурсі стає важливим вибір

відповідного вигуку залежно від мети висловлювання та способу її досягнення.

Актуальність розвідки зумовлена недостатністю системних досліджень з перекладу цієї частини мови. Слід зазначити, що роботи про переклад англійських вигуків українською мовою майже зовсім відсутні, частіше зустрічаються наукові праці про переклад англійських вигуків російською мовою [6], а отже, існує низка невирішених проблем, пов'язаних з семантикою, прагматикою та перекладом цієї частини мови.

Об'єктом дослідження є вигуки англійської мови, які використовуються у процесі мовленнєвої комунікації.

Предметом дослідження є вплив прагматичного значення вигуків на способи та прийоми відтворення англійських вигуків українською мовою.

Мовленнєва комунікація є двоплановим процесом: комунікативним і, водночас, метакомунікативним [4, с. 140]. У метакомунікативному аспекті процес мовленнєвої комунікації можна поділити на три етапи: встановлення, підтримання та розмикання мовленнєвого контакту. Вигуки часто входять до метакомунікативної складової мовленнєвого акту, набуваючи власної ілюктивної сили, та використовуються на всіх етапах мовленнєвого спілкування. У початковій фазі мовленнєвої взаємодії, де задається тон та стиль спілкування, використовуються спеціальні вигуки-привітання (*hello, hi, welcome*), вигуки-атрактанти уваги (*attention, halloa, listen, hey*), метамовленнєві вибачення (*excuse me, sorry*); вигуківі речення – етикетні питання про здоров'я, стан справ тощо (*how are you?, how do you do? what gives?*). Наприклад, у наступному реченні вигуки *why* та *halloa* виражають відповідно згоду та привертання уваги: *Why, of course, that would explain it* [8, с. 52] – *Авжеж, цим усе і пояснюється* [5, с. 47]; *Halloa! Halloa! What's this?* [8, с. 53] – *Чекайте! Чекайте! Що це?* [5, с. 49].

Питання перекладу вигуків загалом, та перекладу англійських вигуків українською мовою зокрема залишається однією з недостатньо вивчених проблем перекладу. Неправильний переклад вигуків та вилучення їх з тексту перекладу може призвести до викривлення оригінальної ідеї автора, а саме: недостатнього прояву відношення власне автора до перебігу подій та знебарвлення емоційного мовлення учасника діалогічного мовлення. Визначити, які саме асоціації та емоції вкладає автор висловлювання в кожен лексичну одиницю становить певну складність. Але необхідність правильно розшифрувати інформацію, що міститься у мовленнєвому акті та коректно інтерпретувати емоції та

асоціації, закладені в конотативних полях їх окремих частин – тільки половина завдання, що стоїть перед перекладачем. Друга половина – це вірно виразити всі ці нюанси мовою перекладу, а це – набагато складніше.

До основних труднощів перекладу належать такі: 1) багатозначність деяких вигуків (прагматичне значення вигуку можна точніше встановити за допомогою речення, до складу якого входить вигук, якщо таке речення є у тексті оригіналу), 2) нечіткість смислу, оскільки вигуки не називають, а лише позначають емоції або почуття, 3) наявність етноспецифічних вигуків в англійській мові, наприклад *whee*, *halloa*, *gawd*, *gawdlmighty*, *duh*, *fiddle-dee-dee*, *haramph* [7, с. 393].

Переклад англійських вигуків, що майже повністю збігаються за формою з вигуками української мови, не викликає труднощів, наприклад: *Oh, John, John, have I brought you to this? It is my doing, Sir Henry – all mine!* [8, с. 150] – *О Джонє, Джонє, до чого я тебе довела! Це я винна, сер Генрі, в усьому винна тільки я* [5, с. 131]; *“Oh, my God!” I gasped. “What is it? What does it mean?”* [8, с. 207] – *О Боже! – видихнув я. – Що це take? Що це?* [5, с. 180]. При перекладі вигуку *Oh* в обох випадках було використано словниковий відповідник цього вигуку, а саме український вигук *О* [1, с. 669].

Разом з тим, у багатьох випадках переклад вигуків викликає певні труднощі. Як свідчить проаналізований матеріал, існують такі найпоширеніші прийоми перекладу англійських вигуків: 1) використання існуючого українського словникового відповідника, наприклад: *Thank God! Thank God!* [8, с. 249] – *Слава Богу! Слава Богу!* [5, с. 218]; *No, no, surely not!* [8, с. 208] – *Ні, ні, цього не може бути!* [5, с. 181];

2) транскодування (звукова та /або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу): *Wow – Вау, Ok – Окей* (виражає згоду, є засобом привернути увагу), *Yeah – Йе* (виражає скептицизм до сказаного або є переможним вигуком), *Oops – Унс* (від несподіванки, що щось неприємне трапилося) [2, с. 7];

3) варіантний відповідник: *Ha, you see it now* [8, с. 226] – *Ага, менер ви теж побачили* [5, с. 196]; *But, hark, what is that?* [8, с. 208] – *Але стривайте! Що це?* [5, с. 182]; *“The hound!” cried Holmes. “Come, Watson, come! Great heavens, if we are too late!”* [8, с. 207] – *Це собака! – вигукнув Холмс. – Ану, Вотсоне, біжімо туди. Боже милий, аби тільки встигнути!* [5, с. 181]; *By thunder, you may well be ashamed of yourself* [8, с. 149] – *Йй-право, вам повинно бути соромно* [5, с. 139].

У цих прикладах англійські вигуки *Ha, hark, Come, Ah, By thunder* перекладено словами, які не є словниковими відповідниками і підібрані з урахуванням контекстуального значення вигуку, який перекладається відповідно до норм української мови.

Вигукам властива синхронна й потенційна прагматична багатозначність [3, с. 17], що підтверджується наведеними прикладами, оскільки, хоча англійські вигуки й відтворено не словниковими відповідниками, проте, цей переклад влучно передає прагматичну мету автора;

4) повнозначним словом або словосполученням: *Dear me! What a very shocking affair! How did he die?* [8, с. 215] – *Ось тобі й маєш! Жахлива подія! Як же це сталося?* [5, с. 188]; *There it is! – I cried* [8, с. 149] – *Дивіться! — вигукнув я* [5, с. 130].

У цих прикладах вигуки було перекладено повнозначними словосполученнями. Важливо зазначити те, що вигуки як частина мови не є замкненою групою слів. Поповнення вигуків відбувається як на словотвірному, так і на семантичному рівні, що призводить до усвідомлення неповноти існуючих словників та вказує на необхідність систематизації цього процесу [6];

5) уведення вигуку в переклад тоді, коли останній відсутній в оригіналі, наприклад : *“Move your light across the window, Watson! – cried the baronet. – ‘See, the other moves also!’”* [8, с. 149] – *Ану, поведіть свічку, Вотсоне! — вигукнув баронет. — Бачите, той вогник також рухається з боку в бік!* [5, с. 139]. У цьому прикладі наявне додавання вигуку, за допомогою чого у перекладі вдається відтворити такі почуття мовця, як нетерплячість та азарт.

Досить цікавим є й такий приклад: *Not a word to show yow suspicions – not a word, or my plans crumble to the ground* [8, с. 214] – *Ну й дива! І яке зухвальство! Ні слова про наші підозри – ні слова, бо інакше всі мої плани буде зруйновано* [5, с. 187].

У поданому прикладі за допомогою додавання вигуку *Ну й дива!* а також еліптичного речення *І яке зухвальство!*, яке теж стає вигуківим, виражається крайній ступінь обурення мовця.

Однак, вважаємо, що у наступному прикладі додавання вигуку є недоречним, адже це призводить до перевантаження змісту тексту перекладу: *There was no chance of either of us forgetting that peculiar ruddy*

tweed suit – the very one which he had worn on the first morning that we had seen him in Baker Street [8, с. 209] – *Ще б пак! Адже ні я, ні Холмс не могли забути незвичайний червонястий твидовий костюм Генрі Баскервіля, той самий, в якому він уперше завітав до нас на Бейкер-стріт* [5, с. 184]. Через додавання вигуку *Ще б пак* ускладнюється зміст перекладеного речення, додається емоційне забарвлення, яке відсутнє в оригінальному тексті;

б) вилучення вигуку (здебільшого вилучаються вигуки *ah, oh, well, erm*), наприклад: *Here, Lestrade, your brandy-bottle!* [8, с. 249] – *Лестреде, де ваш коньяк?* [5, с. 218]. У цьому прикладі вилучення вигуку компенсується тим, що у перекладі змінено структуру речення, а власне окличне речення оригінального речення замінено питальним у тексті перекладу, як і в такому прикладі: *Oh, you return to-morrow?* [8, с. 216] – *Ви повертається завтра?* [5, с. 189]. Не можемо погодитися з перекладом, оскільки перекладене речення втрачає відтінок легкого здивування, який притаманний оригінальному текстові. Уважаємо за доцільне відтворити подане речення оригіналу як *Невже ви повертається завтра?*. У цьому випадку вигук також вилучається, проте використовується прийом компенсації (заміна вигуку *Oh* прислівником *невже*), адже втрата на одному рівні компенсується на іншому. Отже, вилучення, як і будь-яку іншу перекладацьку трансформацію, потрібно застосовувати дуже обережно, оскільки це може призвести до втрат на прагматичному рівні.

Отже, під час перекладу вигуків доцільно застосовувати такі прийоми відтворення: використання наявного українського відповідника чи контекстуального відповідника, запозичення з англійської мови, заміна англійського вигуку повнозначним словом чи словосполученням української мови, додавання вигуку, та вилучення вигуку в мові перекладу. Під час вибору прийому перекладу слід враховувати ситуацію спілкування, контекст, у якому вживається вигук, його прагматичне значення, ступінь емоційного забарвлення речення. Основним критерієм вибору прийому перекладу повинен бути ступінь еквівалентності перекладеного речення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Англо-український словник : у 2 т. ; близько 120 000 слів / Скла

М. І. Балла. – К. : Освіта, 1996. – Т. 1. – 752 с.

2. Англо-український словник : у 2 т. ; близько 120 000 слів / Склад

М. І. Балла. – К. : Освіта, 1996. – Т. 2. – 712 с.

3. Каптюрова О. В. Вигуки сучасної англійської мови (системний та дискурсивний аспекти) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. В. Каптюрова. – К., 2005. – 21 с.

4. Каптюрова О. В. Роль інтонації у формуванні семантики вигуків (на матеріалі англійської мови) // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / НАН України. Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов; редкол. А. Д. Белова (голов. ред.) та ін. – К., 2008. – С. 140–146.

5. Конан Доль А. Собака Баскервілів : повість [для серед. та ст. шк. віку] / з англ. пер. М. А. Дмитренко. – К. : Школа, 2009. – 240 с.

6. Мамушкина С.Ю. Семантика и прагматика междометий в современном английском языке [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/semantika-i-pragmatika-mezhdometii-v-sovremennom-angliiskom-yazyke>.

7. Орищенко Т. А. Переклад англійських вигуків українською мовою / Т. А. Орищенко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 25. Ч. 2. – К. : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2009. – С. 392–395.

8. Doyle Arthur Conan The Hound of the Baskervilles. – М. : Айрис-пресс, 2009. – 320 с.

Стаття надійшла 30.03.2012

А. СИТКО

ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА АНГЛИЙСКИХ МЕЖДОМЕТИЙ

Статья посвящена анализу прагматических проблем перевода английских междометий на украинский язык. Исследовано вторичные функции английских междометий на основе коммуникативного и социального взаимодействия собеседников.

Ключевые слова: междометие, прагматическое значение, речевой акт.

А. СИТКО

PRAGMATIC PROBLEMS OF ENGLISH INTERJECTIONS TRANSLATION.

The article deals with the peculiarities of interjections translation from English into Ukrainian. Secondary functions of interjections are researched on the basis of the communicative and social interaction of the speakers.

Key words : interjections, pragmatic meaning, speech act.